

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
๑๓๑๗๐

โทร : ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๒

อีเมล : budrsin@mcu.ac.th

เว็บไซต์ : <http://bri.mcu.ac.th>

บทสังเคราะห์งานวิจัย

การขนาน บวงสรวง: แนวคิด หลักการ และอิทธิพลต่อสังคมไทย

พระครูสิริรัตนานุวัตร รศและคณะ .ดร.

จัดทำโดย

ส่วนงานบริหาร สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

P ๐-๓๕๒๔-๘๐๗๒ E brimcu@gmail.com

บทสังเคราะห์งานวิจัย ลำดับที่ ๐๖

บทสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง

การบนบาน บวงสรวง: แนวคิด หลักการ และอิทธิพลต่อสังคมไทย

บทคัดย่อ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบนบาน บวงสรวง : แนวคิด หลักการและอิทธิพลต่อสังคมไทย” นี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา แนวคิด และประวัติความเป็นมาของการบนบาน บวงสรวงที่ปรากฏใน สังคมไทย ศึกษาอิทธิพลของการบนบาน บวงสรวงที่มีต่อสังคมไทย และศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมเชิงพุทธของการบนบาน บวงสรวง กรณีศึกษาการบนบาน บวงสรวงต่อพระพุทธชินราช ทำการศึกษาเชิง คุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลแบบความเรียง ใช้กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลกับ ผู้มาบนบานฯ ต่อพระพุทธชินราชซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บนบานจะขอบนบานในเรื่อง ขอให้ ได้ลูกและเรียนเก่ง ขอให้หายป่วย ขอให้ได้ของหายกลับคืน ขอให้ถูก หายรอยเบอร์ ขอให้เรียนเก่ง ขอให้ได้เกรดคะแนนดี ขอให้ให้มีโชคลาภ ขอให้ให้มีฐานะดี ร่ำรวย ขอให้ได้ตำแหน่ง ขอให้ได้เลื่อนยศ แต่ หลักการการบนบานนั้นก็จะมีการแก้บนตามที่ตกลง ซึ่งเครื่องบนบาน จะมีพวงมาลัย ละครรำ หัวหมู ผลไม้ ไข่ต้ม ดอกไม้ บายศรี มากراب ไหว้หลวงพ่อก่อน ขอเป็นลูกหลวงพ่อก่อน บวชแก้บน ทำดีแก้บน ให้ทานแก้ บน เลี้ยงเพลพระสงฆ์ เลี้ยงอาหารแก่นักเรียน เป็นเจ้าภาพบวชพระ แก้บน

ตามวิถีชีวิตของชาวอินเดียนโบราณมีความเชื่อเรียกว่ายัญพิธี ซึ่งมีแนวโน้มไปในการเปียดสัตว์ฆ่าสัตว์บูชายัญ แต่ตามจริยธรรมเชิง พุทธแล้ว พระพุทธเจ้าปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่เรียกว่า พลีกรรม ๕

เป็นลักษณะการทำหน้าที่ทางสังคมที่ดี สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หนึ่งใน พลีกรรม ๕ นั้นคือ เทวดาพลี คือปฏิบัติตนที่ดีต่อเทวดา อัญเชิญ มาร่วมพิธีเพื่อรับรู้ และขอให้ช่วยคุ้มครอง ให้โชคลาภ ให้ปลอดภัยแก่ ชีวิต มีกรณีตัวอย่างที่ทำพิธีบนบาน บวงสรวงแล้วได้ผล นั่นคือธรรม บาลกุมารที่รับทำตอบปัญหา ๓ ราศีกักบิลพรหมได้ชัยชนะ ก็ถือ กำเนิดจากการบนบานกับรุกขเทวดาประจำต้นไม้โดยพ่อแม่เศรษฐี จึงเกิดอิทธิพลแก่คนไทยทำพิธีบนบาน บวงสรวงเพื่อขอบุตรหรือโชคลาภอื่น ๆ นอกจากบนบานกับพระพุทธชินราชแล้ว ยังบนบานกับ หลวงพ่อหรือสิ่งเคารพอื่น ๆ ด้วย

แม้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพุทธแต่ก็ยังมีเรื่องพิธีกรรมการ บนบาน บวงสรวงอยู่ มิใช่แต่พิธีกรรมของชาวบ้านเท่านั้น แม้แต่ พิธีกรรมที่เป็นของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะก็ยังมีพิธีกรรมนี้ เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับการเปรียบเทียบสังคมกับต้นไม้ ที่มีสะเก็ด กะพี้และแก่น สังคมพุทธมีการยึดหยุ่นตามสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ และทางสังคม ยึดหยุ่นตามเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมเชิง พุทธด้วยเกณฑ์หลักและเกณฑ์รอง ถือพิธีบนบาน บวงสรวงด้วยสติ บนฐานจริยธรรมเชิงพุทธ ๓ ระดับ คือ ระดับต้นได้แก่ ศิล ๕ ระดับกลาง ได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และระดับสูง ได้แก่มรรค มืองค์ ๘ ประการ

บทนำ

การบนบาน บวงสรวง มีอยู่จริงตั้งแต่สังคมอดีตกาล แต่เราอยากจะรู้สึก ๆ ต่อไปว่า พระพุทธศาสนา มองเรื่องนี้อย่างไร แล้วสังคมไทยในฐานะสังคมพุทธในยุคปัจจุบันมองเรื่องนี้อย่างไร อันที่จริงก็ชัดอยู่แล้วว่า พระพุทธศาสนามีทัศนะตรงกันข้าม แล้วจึงปฏิรูป ประยุกต์ ปรับเปลี่ยนมาเป็นหัวข้อธรรมต่าง ๆ เช่น พระพรหม ซึ่งศาสนาพราหมณ์ถือว่าเป็นผู้สร้างโลก สร้างสรรพสิ่ง แต่พระพุทธเจ้าก็ปรับเปลี่ยนเป็นพรหมวิหารธรรม แปลว่า ธรรมสำหรับปฏิบัติของบุคคลที่จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ แท้จริง ยัญพิธี ปรับเปลี่ยนเป็นพลีกรรม อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้น เรื่องนี้ รายละเอียดมีอย่างไร จะแสดงไว้ในวิจัยนี้ จึงบอกได้ว่า สมควรทำการวิจัยเรื่องนี้โดยเฉพาะเพื่อได้รับความกระจ่างและศึกษารณณ์ในเชิงวิชาการต่อไป

ถ้ามองในแง่ความสำคัญแล้ว ต้องยกมาสู่คำว่า ความเชื่อ (belief) ของการบนบาน ผู้เขียนถือว่า ความเชื่อเป็นความจำเป็นประจำตัวของแต่ละบุคคล คือว่าทุกคนจะมีความเชื่อต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ แม้จะเชื่อในเรื่องที่แตกต่างกันไป หรือเชื่อในเรื่องเดียวกันแต่ต่างมุมมองกันก็ตาม เราแบ่งความเชื่อนี้เป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนหลังกับส่วนหน้า ความเชื่อส่วนหลังนั้น หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งตรงกับเหตุปัจจัยที่ตนทำไว้จริง ๆ เช่นว่า เราเคยตึงจนหลังหัก เลื่อยต่อไปไม่ได้ ผลแห่งการกระทำนั้นทำให้ตนต้องปวดหลังซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับอาการที่ตนตึงหลังหักนั้นจริง ๆ อย่างนี้จะเรียกว่าเชื่อตามกรรม ในพระพุทธศาสนาได้ตรัสเรื่องนี้ไว้ด้วยคำว่า กัมมสกะตาสัทธา แปลว่าเชื่อในกรรมที่เป็นของตนหรือที่ตนทำ จะจริงหรือไม่จริงนั้น ให้คิดวัดเอาจากเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต ส่วนความเชื่อส่วนหน้านั้น เป็นเรื่องอนาคต เหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้นกับตน อันนี้ว่าโดยประสบการณ์เชิงประจักษ์แล้วทุกคนอาจจะเชื่อบ้างเพียงครั้งหนึ่งก่อน แต่ก็ด้วยความเชื่อกรรมเป็นหลักตามนัยพระพุทธศาสนาที่ให้เชื่อกรรมว่าเป็นทายาท มีกรรมเป็นสรณะ คงจะต้องมีวันใดวันหนึ่งเกิดกับตนแน่ ๆ แต่ก็พูดไม่ได้เต็มปากว่าจะเกิดจริงคือเชื่อครั้งเดียว ในความรู้สึกทุกคนต้องเป็นอย่างนี้แน่ ๆ ส่วนครั้งที่เหลือนั้นเพื่อไว้ว่าจะไม่เป็นไปตามที่เชื่อจริงได้ ประเด็นนี้แหละที่ทำให้คนเราต้องคิดที่จะทำการบนบานไว้กันพลาด หรือว่า เรื่องที่บนบานนั้นสำคัญต่อชีวิตมาก เพราะความไม่เชื่อมั่นในตนเอง และยังคิดว่าจะมีอำนาจเหนือธรรมชาติช่วยได้ จึงมีพิธีบนบาน เช่น สอบบรวงเป็นข้าราชการ ซึ่งโอกาสมาครั้งเดียว หรือนาน ๆ มาครั้งหนึ่งในรอบปี ถ้าพลาดคราวนั้นแล้ว ก็หมดโอกาสต่อไปจริง ๆ ถึงแม้โอกาสไม่หมด แต่อายุของเรามีขอบเขตจำกัด ดังนั้น เพื่อไม่ให้พลาด ต้องทำพิธีบนบานขอความช่วยเหลือจากเทพเบื้องต้นดังว่านี้ ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ การบนบาน ถือว่าอิงอยู่กับความเชื่อ เช่น เชื่อว่า องค์เคารพที่ตนบนบานนั้นจะให้ผลแก่ตนได้จริง จึงทำเงื่อนไขว่า จะนำสิ่งของที่เชื่อว่าจะโปรดปรานมาแก้บน ณ ที่นี้ผู้บนบานมีความเชื่อว่าพระพุทธชินราชจะให้ผลสิ่งที่ตนบนบานจริง จึงทำสัตยสัญญาว่าจะแก้บนด้วยสิ่งต่าง ๆ เช่นว่า หัวหมู ผลไม้ ไข่ต้ม เป็นต้น จึงเป็นประเด็นที่ว่า ปัจจัยที่ทำให้คน นั้นบนบานคืออะไรและเรื่องก็ตามมาคือผลลัพธ์ของการบนบาน อาจจะเป็นไปได้ว่า ผลลัพธ์ของการบนบานนั้นจะเป็นไปได้ร้อยเปอร์เซ็นต์หรือได้ใกล้เคียง เช่นว่า บนบานไว้ขอให้ได้บุตรชาย แต่ก็ได้เหมือนกัน แต่เป็นบุตรหญิงอย่างนี้ บนบานว่าให้สอบได้ที่หนึ่ง แต่ได้เหมือนกัน แต่เป็นที่สองที่สามอย่างนี้

การบนบานนี้ต่างจากการอ้อนวอน ซึ่งการอ้อนวอนนี้สามารถอ้อนวอนได้โดยไม่ต้องมีการแก้บน คือแม้จะได้ผลตามที่ตนอ้อนวอนแล้วก็ไม่ต้องแก้บนด้วยสิ่งใด ๆ ส่วนการอธิษฐาน การขอพรการบวงสรวงก็เช่นเดียวกัน คือขอให้ได้ตามที่ตนปรารถนา เมื่อได้ผลแล้วก็ผ่านไป ไม่ต้องแก้บนหรือสะเดาะเคราะห์ด้วยสิ่งของอะไรทั้งสิ้น

เป็นเรื่องที่น่าศึกษาว่า การบนบานนี้มีตำนานอย่างไร ถ้าเชื่อมโยงไปยังศาสนาโดยเฉพาะศาสนาเทวนิยมแล้ว การเขนสรวง การสังเวยเพื่อให้เทพนั้นโปรดปรานเป็นลักษณะเดียวกันหรือไม่ มันใจว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เห็นได้จากแม่กาลิ องค์เทพเคารพ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งท่านโปรดเลือดสด ๆ จากการตัดคอแพะและนำเลือดที่พุ่งออกจากคอแพะนั้นแล้วไปสังเวยเจ้าแม่กาลิเพื่อไถ่บาปให้แก่มนุษย์ เป็นที่มาของคำคติโบราณว่า แพะรับบาป ซึ่งหมายถึงใช้ชีวิตแพะรับบาปแทนมนุษย์ ทำให้มนุษย์พ้นบาป แทนที่ตนจะไปตกนรกกลับเข้าสู่สวรรค์ได้ ส่วนแพะนั้นต้องตายไป แต่พระพุทธรูปศาสนาถือการไม่เบียดเบียนเป็นหลัก ตั้งอยู่บน ความรักความเมตตาต่อสรรพสัตว์

ประเทศไทย กล่าวขานกันว่าเป็นเมืองพระพุทธรูป มีจริยธรรมพื้นฐานคือศีล ๕ ซึ่งข้อที่ ๑ ว่าด้วยเรื่องการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ แล้วทำไมละหวัหหมู่นำมาบนบานนั้นแม้เป็นหิวหมูที่ตายแล้วแต่ก็เป็นการใช้ชีวิตสัตว์อยู่นั่นเอง นำมาสังเวยเป็นการแก้บน ถ้าพูดในทำนองกับแพะรับบาปแล้ว ก็คือหมูนำโชคนั่นเอง เพราะหมุยอมตายที่ทำให้คนพ้นเคราะห์ได้โชคชัยแก่ชีวิต กรณีตัวอย่างที่พระวิหารพระพุทธชินราช ได้รับคำกล่าวเล่าขานกันว่า บนบานแล้วได้ผล โดยเฉพาะเกี่ยวกับการทหารการรบในสงคราม

ตามประวัติศาสตร์เล่าว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ทุกครั้งที่ออกสงครามจะนำพลไปกราบนมัสการพระพุทธชินราช พร้อมกับรับน้ำมนต์หน้าพระวิหารจากโถงน้ำมนต์ ๒ ลูกตั้งอยู่ ๒ ข้างทางเข้าพระวิหาร เมื่อรบกลับมาแล้วก็เข้ากราบนมัสการอีกครั้งหนึ่ง ทำอย่างนี้เป็นกิจวัตร นอกจากนี้ การสอบเข้าเป็นทหาร การเพื่อเลื่อนยศ เลื่อนขั้น ก็ทำพิธีบนบานเพื่อให้ได้ตามที่ปรารถนา กรณีหนึ่ง เป็นการบนบานเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจในการทำนาขอให้ได้ค่าขายดีมีกำไร ปรากฏว่าได้ตามที่บนบานจริง ๆ แล้วก็แก้บนนั้นด้วยหิวหมู ผลไม้ ไข่ต้มเป็นต้น ประเด็นนี้เป็นความโปรดปรานของพระพุทธชินราชหรือ หรือว่าเป็นความเชื่อของคนบนบานเองว่าจะให้หิวหมูนำโชคให้ได้ ดังนั้น น่าจะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องศึกษาถึงตำนานการบนบานและปัจจัยที่ทำให้คนต้องบนบานพร้อมด้วยผลลัพธ์จากการบนบานนั้น

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแล้วตั้งอยู่บนฐานของความไม่เบียดเบียน หลีกเลียงการกระทำด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง มีจริยธรรมเชิงพุทธยอมรับคำติชมจากบัณฑิตชน จะเห็นได้จากสูตรหนึ่ง ชื่อมหาปทานสูตร ตอนบรรพชิต เมื่อพระวิปัสสิราชกุมารเสด็จประพาสอุทยานอีก ได้ทอดพระเนตรเห็นบุรุษศิระะโลนุ่งหม่มผ้ากาสาวพัสตร์ จึงตรัส (บรรพชิต) ถาเมยสารถิวา

‘สหายสารถิวา ชายคนนี้ถูกใครทำอะไรให้ ทั้งศิระะและเครื่องนุ่งห่มของเขาจึงไม่เหมือนของคนอื่น ๆ’

นายสารถิวาตอบว่า ‘ขอเดชะ ผู้นี้ชื่อว่า บรรพชิต,

ทำไม เขาจึงชื่อว่า บรรพชิต?

ผู้นี้ชื่อว่าบรรพชิต เพราะการประพฤติธรรมเป็นความดี การประพฤติสม่ำเสมอเป็นความดี การทำกุศลเป็นความดี การทำบุญเป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี และการอนุเคราะห์หมู่สัตว์เป็นความดี .

พระเจ้าข้า บรรพชิตนี้ ดีแท้ เพราะการประพฤติธรรมเป็นความดี การประพฤติสม่ำเสมอเป็นความดี การทำกุศลเป็นความดี การทำบุญเป็นความดี การไม่เบียดเบียนเป็นความดี และการอนุเคราะห์หมู่สัตว์เป็นความดี

ถ้าเช่นนั้น เธอจงขั้บรถไปทางบรรพชิตนั้น”^๑

ในกัณฑ์กรสูตร แห่งมัชฌิมนิคาย พระพุทธเจ้าตรัสลักษณะการทำให้ตนและคนอื่นให้เดือดร้อน ประกอบตนและคนอื่นให้เดือดร้อน ว่า

“บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วก็ดี เป็นพราหมณ์มหาศาลก็ดีพระราชารับสั่ง..... อย่างนี้ว่า ‘จงฆ่าโคตัวผู้ประมาณเท่านี้บุชายัญ จงฆ่าลูกโคตัวผู้ประมาณเท่านี้บุชายัญ จงฆ่าลูกโคตัวเมียประมาณเท่านี้ บุชา จงตัดต้นไม้ประมาณเท่านี้ (จงฆ่าม้าประมาณเท่านี้บุชายัญ) จงฆ่าแพะประมาณเท่านี้บุชายัญ จงฆ่าแกะประมาณเท่านี้บุชายัญ เพื่อทำเสาบุชายัญ จงเกี่ยวหญ้า ประมาณเท่านี้เพื่อลาดพื้น’ เหล่าชนผู้เป็นทาสก็ดี เป็นคนรับใช้ก็ดี เป็นคนงานก็ดีของพระราชานั้น ถูกอาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคาม มีน้ำตานองหน้า ร้องให้ไปทำงานไป ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน”^๑

จากพุทธพจน์ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า การประกอบพิธีบูชาญัตถ์ด้วยการชีวิตอื่น ๆ นั้น ย่อมเดือดร้อนแน่นอน ยิ่งไปกว่านั้นทำให้คนสนองงานประกอบพิธีกรรมนี้ก็เดือดร้อน มีภัยคุกคาม ร้องไห้ไป ทำงานไป ใช้ชีวิตอยู่ไม่เป็นสุข พระองค์เห็นความทุกข์ทรมานประการนี้จึงตรัสข้อบัญญัติเรื่องพรหมจรรย์ประกอบด้วยนัย ๑๐ ประการ หนึ่งใน ๑๐ ประการนี้คือ เบญจศีล ซึ่งข้อ ๑ ว่าด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

ดังกล่าวนี้นี้ ทำให้เราทราบถึงคนปฏิบัติต่อพิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีจุดประสงค์ให้สิ่งเคารพนั้นพึงพอใจ ถ้าตนไหว้ดีพื้ถูก ก็สามรถบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาเร็วพลัน ขณะเดียวกัน ถ้าไหว้ไม่ดี พื้ไม่ถูกก็ได้รับเคราะห์กรรม ถูกธรรมชาติคุกคาม เมื่อถูกธรรมชาติคุกคาม ก็คิดว่าธรรมชาติเหล่านี้มีเทพสิงสถิตอยู่ จึงเป็นที่มาเทพประจำธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ดวงอาทิตย์ มีเทพประจำคือ สุริยเทพ ดวงจันทร์ มีเทพประจำคือจันทรเทพ แม่น้ำ มีเทพประจำคือพระแม่คงคา ลม มีเทพประจำคือ พระวายุ ต้นไม้ มีเทพประจำคือ รุกขเทพ ด้วยการที่มนุษย์คิดว่า ธรรมชาติต่าง ๆ มีเทพประจำนี้ จึงทำการเคารพธรรมชาติ ถือธรรมชาติเป็นที่พึ่ง เรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ซึ่งเป็นลักษณะความเข้าใจมนุษย์ในยามมีภัยคุกคามว่าจะคิดอย่างไร และแยกที่พึ่งแบบใดแท้จริงหรือไม่แท้จริงไว้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึงภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ”

“นั่นมิใช่สรณะอันเกษม นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง”

“ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะย่อมใช้ปัญญาขอพิจารณา เห็นอริยสัจ ๔ ประการคือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และ อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึง ความสงบระงับทุกข์”

“นั่นเป็นสรณะอันเกษม นั่นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”^๑

ดังนั้น ด้วยความสนใจที่ศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาถึงแนวคิด ประวัติ หลักการอิทธิพล ตลอดถึงจริยธรรม พุทธต่อการ बनบาน บวงสรวง มีความขัดแย้ง หรือเห็นพ้องกันอย่างไร สังคมพุทธไทยเกี่ยวพันอยู่กับเรื่องนี้อย่างไร มีความเชื่อต่อการ बनบาน บวงสรวงในลักษณะใด คนที่มา बनบานกับพระพุทธชินราชนั้นประสบผลสำเร็จในเรื่องใดบ้าง แล้วแก้บนด้วยอะไร

วัตถุประสงค์ปัญหาที่ต้องการทราบ/คำถามวิจัย/

- (๑) เพื่อศึกษาแนวคิด และประวัติความเป็นมาของการ बनบาน บวงสรวงที่ปรากฏในสังคมไทย
- (๒) เพื่อศึกษาอิทธิพลของการ बनบาน บวงสรวงที่มีต่อสังคมไทย
- (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักจริยธรรมเชิงพุทธของการ बनบาน บวงสรวง กรณีศึกษาการ बनบาน บวงสรวงต่อพระพุทธชินราช

คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การบนบาน หมายถึง การขอให้ได้ในสิ่งที่ตนหวังกับองค์เคารพที่ศักดิ์สิทธิ์องค์ใดองค์หนึ่ง เมื่อได้ตามที่บนบานแล้วก็นำสิ่งของที่บนบานไว้นั้นมาแก้บนตามสัญญา การบนบานนี้จะมีเครื่องบนบานเป็นสิ่งที่ชีวิตที่ตายและสุขแล้ว มีหัวหมู ไช้ต้ม ดอกไม้ แต่ผลไม้จะเป็นผลไม้ที่ดิบและสด ๆ หรือขึ้นอยู่กับองค์เคารพนั้น ๆ จะโปรดเครื่องแก้บนเป็นอะไร

บานบวงสรวง หมายถึงการบอกกล่าว การขออนุญาตต่อเทพดาอารักษ์ที่สถิตอยู่ ณ ที่นั้น ๆ รวมไปถึงบวงสรวงดวงวิญญาณของบุรพชนที่มีเดชมียอำนาจที่สถิตอยู่ที่ตรงนั้นหลายภพหลายชาติ ซึ่งผู้บวงสรวงไม่อาจรู้ได้ว่าวิญญาณอะไรหรือของใครบ้าง แต่ก็เชื่อว่ามิวิญญาณสถิตอยู่ที่นั่น ขณะเดียวกันนี้ มีการขอพร ขอโชคลาภ ให้ได้ในสิ่งที่ตนหวัง เครื่องบวงสรวง จะเป็นสิ่งมีชีวิตที่ตายและสุขแล้ว มีหัวหมู ไช้ต้ม ดอกไม้ แต่ผลไม้จะเป็นผลไม้ที่สด ๆ มีการจัดรูปเทียนจำนวนมาก ๆ

การสังเวย หมายถึง พิธีการที่สร้างขึ้นเพื่อสนองตามเทพประสงค์ที่ตนได้รับความสำเร็จ เช่นการสู้รบในสงครามได้ชัยชนะแล้วทำพิธีสังเวยด้วยสิ่งมีชีวิต เพราะเชื่อว่าความสำเร็จในการสู้รบนั้นมีเทพเบื้องบนช่วยเหลือ จึงสังเวยเทพเจ้าเหล่านั้นตอบแทน เครื่องสังเวยเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ แต่ที่นิยมนำมาสังเวยก็มีแพะ แกะ โค ลูกโค เป็นต้น โดยความจริงแล้ว จะเป็นการสังเวยด้วยสิ่งมีชีวิตชนิดใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับเทพเจ้าองค์นั้นว่าจะโปรดปรานอะไร เช่นการสังเวยเลือดแพะสด ๆ ต่อเจ้าแม่กาลี ก็แสดงให้เห็นว่าแม่กาลีนั้นโปรดเลือดแพะสด ๆ เมื่อท่านรับสังเวยแล้ว แม่กาลีนั้นจะปลดปล่อยไถ่บาปให้แก่คนผู้สังเวยนั้น เป็นที่มาของคติโบราณว่า แพะรับบาป (ไม่ใช่การแก้บน)

การบูชาขี้ฉี่ หมายถึง คือการฆ่าสิ่งมีชีวิต มี แพะ แกะ โค เป็นต้น เพื่อสังเวยเทพเจ้าในโอกาสประสบความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นความสำเร็จจากการสู้รบ คือกษัตริย์สมัยโบราณแห่งกรุงพาราณสี ประเทศอินเดีย ใช้ม้าเป็นพาหนะในการออกรบ เมื่อรบได้ชัยชนะกลับมาแล้ว ก็ฆ่าม้าบูชายัญ ณ ทำน้ำคางเมืองพาราณสี ชื่อว่าทำน้ำอัสวเมธ ซึ่งคำว่า อัสวเมธนี่ก็เป็นหนึ่งในมหาขี้ฉี่ ๕ ประการ^๑

จริยธรรมเชิงพุทธ หมายถึง การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมขั้นต้น คือ ศีล ๕ จริยธรรมชั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และจริยธรรมชั้นสูง คือ มรรค ๘

แนวคิด หมายถึง แนวคิดที่มีต่อเรื่องบนบาน บวงสรวง บูชายัญ การสังเวย อิทธิพลที่ต่อสังคมไทย แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมเชิงพุทธที่ต่อการบนบาน บวงสรวง การสังเวย

ประวัติ หมายถึง กำเนิดและพัฒนาการ รวมถึงกรณีตัวอย่างที่มีอิทธิพลต่อคนไทยมาจนถึงปัจจุบันในเรื่องของการบนบาน การบวงสรวง การสังเวย ประวัติของพระพุทธชินราช ประวัติพระศรีรัตนมหาธาตุ ประวัติเมืองพิษณุโลก

หลักการ หมายถึง การเลือกบนบาน ต่อองค์เคารพนั้นที่จะให้ผลตามที่ตนบนบานได้ เช่นกรณีบนบานกับหลวงพ่อโสธรเพื่อขอบุตรและโชคลาภ วิธีบน จุดรูป ๑๖ ดอก และพวงมาลัย วิธีการแก้บน แก้ตามคำกล่าว ศาลหลักเมืองบนบานเพื่อขอความมั่นคงในหน้าที่การงาน วิธีบน จุดรูป ๓ ดอก เทียน ๑ เล่ม ผ้าแพร ๓ สี ดอกบัว วิธีการแก้บน ถวายพวง มาลัย หรือผูกผ้า ๓ สี พระพรหมเอราวัณบนบานเพื่อประโยชน์ทางการค้าขาย การงาน การเรียน วิธีบน จุดรูป ๑๒ ดอก นำดอกดาวเรืองไหว้ทั้ง ๔ หน้าขององค์พระพรหม วิธีการแก้บน ให้แก้คำที่เคยกล่าวมา หรือ รำแก้บน

อิทธิพล หมายถึง ความนิยม ความเชื่อที่มีอิทธิพลให้ตนบนบานฯ สามารถโน้มน้าวให้เข้าไปตามความประสงค์ของตนได้

สังคมไทย หมายถึง สังคมที่เป็นพุทธศาสนิกชน ถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอาศัย มีความเชื่อกรรม ถือว่าทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ความกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว มีกรรมลิขิต ถือวัฒนธรรมไทย และมีความเชื่อเรื่องบุญ บาป เชื่อเรื่องนรก สวรรค์

วิธีการ วิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ .๑ (Qualitative Research)

การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยตลอดจนการวิจัยภาคสนาม .๒ เพื่อประกอบในเนื้อหา อีกทั้งใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะจงที่มีโครงสร้าง มีลำดับขั้นตอนต่อไปนี

๑) ชั้นรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

๒) ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการศึกษาระบุและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด และ

นำเสนอผลการศึกษา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาจุดร่วมและจุดต่างของข้อมูลจากเอกสาร จากผู้รู้ นักวิชาการชุมชนทั่วไป เพื่อให้เห็นภาพรวมที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบในองค์รวม วิธีเรียงข้อมูลโดยความเรียง โดยเรียบเรียงจากการรวบรวมคำสัมภาษณ์ และทำตารางสรุปย่ออีกครั้งหนึ่งไว้หลังคำสัมภาษณ์ เพื่อให้เห็นชัดยิ่งขึ้น

๓) เครื่องมือวิจัย เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น เครื่องมือ (

สำหรับเก็บข้อมูลจึงเป็นแบบสอบถาม โดยออกแบบสอบถามแบ่งประเด็นคำถามเป็น ๒ ตอน โดยตอนแรกเป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามทั่ว ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับแนวคิด

ประวัติความเป็นมา อิทธิพล และจริยธรรมเชิงพุทธที่มีต่อพระพุทธชินราช ทั้งนี้เพื่อให้ ได้คำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๔) ขอบเขตและความจำกัดของวิธีการศึกษา (

(๑) ขอบเขตประชากร ได้แก่ ผู้มาแก่นบน (บริเวณพระวิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๔๕ เทียบขนาดกลุ่มประชากรของ Krejcie and Morgan ได้ ๔๐ คนคณะ/

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การบนบาน การบวงสรวง (๒) : มีแนวคิด หลักการและจริยธรรมเชิงพุทธต่อพระพุทธชินราช รวมถึงการบูชา

ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ที่กำหนดเป็นกรณีตัวอย่าง คือสถานที่บนบานบริเวณพระ (๓) วิหารพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ขอบเขตด้านเวลา ได้แก่ เวลาดำเนินการตามสัญญาวิจัยที่ทำไว้ (๔) กับสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ ๑ กุมภาพันธ์ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๕

(๕) ขอบเขตวิธีการศึกษา ได้แก่ การกำหนดศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร โดยการค้นหาข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้ และสามารถอ้างอิงแหล่งที่มาเพื่อการสืบค้นได้ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารประกอบการบรรยายทางวิชาการ บทความวารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักแนวคิด นอกจากจะศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้คงแก่เรียน รวมถึงหมอดูดวง หมอผี ร่างทรงเทพเจ้า ต่าง ๆ ด้วย

ผลการ
วิจัย

พบว่า สังคมไทยปัจจุบันนี้นิยมเสริมชะตาชีวิตและอนาคตด้วยพิธีกรรมมีการบนบาน บวงสรวง ฯ ด้วยความเชื่อว่า สรรพสิ่งมีเทพเจ้าครอบครองอยู่และคุ้มครองรักษา รับรู้การกระทำของมนุษย์ เช่น แม่น้ำ ต้นไม้ ป่า สิ่งขร อาคาร บ้านเรือน เป็นต้น ในเมื่อมนุษย์ได้รับผลจากการกระทำที่ตนปรารถนาแล้วก็คิดจะตอบสนองคุณความดีของเทพเหล่านั้น อันเนื่องจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่สอนให้กตัญญูต่อบุคคลหรือสิ่งที่คุณแก่ตน อันที่จริงแล้ว ความเชื่อแบบนี้ก่อนพระพุทธศาสนากำเนิด

ลักษณะการบนบาน บวงสรวง สักขีนิยมเปียดสัตว์ ฆ่าสัตว์บูชายัญตามคติของความเชื่อของอินเดียโบราณ แต่พระพุทธเจ้าเปลี่ยนแนวคิดใหม่เรียกว่า พิธีกรรม ๕ เป็นลักษณะการทำหน้าที่ทางสังคมที่ดี สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หนึ่งในนั้นคือ เทวดาพาลี คือทำบุญอุทิศให้เทวดา ทำนองเดียวกันนี้ เทศกาลสงกรานต์ ก็มีตำนานเรื่องบนบาน บวงสรวงฯ แล้วได้ผล นั่นคือ ธรรมบาลกุมารที่รับทำตอปัญหา ๓ ราศีกั๊กบิลพรหม ก็ถือกำเนิดเกิดจากการบนบาน จากรุกขเทวดาประจำต้นไทรของเศรษฐี ๒ ฝั้วเมีย จึงเกิดอิทธิพลแก่คนไทยนิยมทำพิธีกรรมบนบาน บวงสรวงฯ เสริมชะตาชีวิตและอนาคตตามความเชื่อของตนเกี่ยวกับการศึกษา การได้บุตร โชคลาภ เป็นต้นต่อพระพุทธชินราช หลวงพ่อโสธรและองค์อื่น ๆ ในประเทศไทย

เกี่ยวกับการบนบาน บวงสรวง ฯ ในฐานะสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ จะนับถือพระพุทธศาสนาใน ๓ ระดับสถานะ เปรียบกับต้นไม้ คือ สะเก็ด ได้แก่สังคมพื้นบ้าน ถือศาสนาตามคติโบราณสืบกันมา ระดับกะพี้ ได้แก่สังคมพื้นบ้านที่ได้รับการศึกษาพอสมควรมีเหตุผลประกอบความเชื่อนั้น และระดับแก่น ได้แก่สังคมที่มีการศึกษาสูงมองโลกเชิงวิทยาศาสตร์ มองโดยภาพรวมสังคมทุกระดับชั้นก็ยังมีนิยมประกอบพิธีบนบาน บวงสรวงในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ แต่สังคมไทย ในฐานะเป็นสังคมที่นับถือพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิต แม้จะนิยมบนบาน บวงสรวงฯ ก็ตาม แต่ก็ทำด้วยเมตตา กรุณา มีสติ ตั้งบนฐานจริยธรรมเชิงพุทธ ๓ ระดับ คือ ระดับต้นได้แก่ ศีล ๕ ระดับกลาง ได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และระดับสูง ได้แก่มรรคมืองค์ ๘ ประการ

องค์ความรู้ที่ได้รับ อภิปรายผล

แนวคิด ประวัติ หลักการ และอิทธิพลต่อสังคมไทย

เมื่อสรุปแล้วจะเห็นว่า สำเร็จผลการขนานเกือบทั้งหมด แม้นตนเองขนแล้วไม่ได้ แต่ก็เห็นคนอื่นขนแล้วได้ ซึ่งผู้ขนตนเองก็ไม่ได้ถือโทษต่อองค์หลวงพ่อแต่อย่างใด จะโทษตนเองมากกว่าที่ไม่มิบุญ ไม่มีวาสนา โชคชะตาราศียังโคจรมาไม่ถึงตน ต้องรอไปคราวหน้า เพราะผู้ขนก็ไม่ได้คิดผิดหวังอะไร ไม่ได้ก็ขนใหม่ได้

ในส่วนที่ว่าความเป็นมาของการขนขนานนั้น ส่วนใหญ่ไม่ทราบแน่ชัด แต่ก็มีคำตอบว่า มีมาตั้งแต่ปู่ยา ตา ทวด มีมาตั้งแต่มีอาณาจักรไทย มีมาตั้งแต่มีเริ่มมนุษย์ บ้างก็ว่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษก่อนที่จะมีอาณาจักรไทย โดยได้อิทธิพลมาจากอินเดียบ้าง จีนบ้าง

ในส่วนที่ว่าหวังผลมากน้อยเพียงใดนั้น ทุกคนก็ตอบเหมือนกันว่า หวังผลมากจึงมาขน และสุดท้ายที่มาขนกับหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปชินราชนั้น เพราะเห็นว่าพระพุทธรูปชินราชศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์เดช เมตตาใจดีกับทุกคน ท่านประธานให้ได้ตามที่ขนขอ มีการขนให้ลูกหอยรวยเบอร์ ให้ได้ลูกเรียนเก่ง ฉลาด ไม่เกเร มีการขนขอเลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง มีการขนให้หายโรคร้ายไข้เจ็บ เครื่องแค้นก็ไม่ต้องแก้ก็ต้องเป็นอะไร ส่วนใหญ่ก็เป็นพวงมาลัย ดอกไม้ ไข่ต้ม หัวหมู บวชแค้น เป็นเจ้าภาพบวชพระบ้าง แค้นด้วยลิกะ ละครราชาตรีบ้าง แม้แต่แค้นด้วยการมากราบหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปชินราช และขอเป็นลูกของหลวงพ่อบุญด้วยก็มี ที่สำคัญคือ หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปชินราชไม่จำกัดเครื่องแค้นที่มีราคาแพง ๆ ถ้าว่าตามจริยธรรมแล้ว หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปชินราชมีสูงมาก

ในประเด็นอิทธิพลนี้ได้ตั้งคำถามว่า "เรื่องการขนขนานนี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร" ถ้ามองไว้เป็นความหวังผลมากน้อยของการขนขนาน ที่ตั้งคำถามเช่นนี้ ก็เพื่อความเข้าใจง่ายแก่ผู้ตอบด้วย ผู้วิจัยจะโยงว่า เมื่อคำว่าอิทธิพล คือพลังศรัทธา พลังความเชื่อ พลังแห่งการปฏิบัติต่อสิ่งที่ดีแล้ว ก็จะดึงคนให้เข้ามาปฏิบัติกันมากขึ้น ในสังคมไทยได้ถือปฏิบัติกันมาช้านาน จนเป็นขนบธรรมเนียมไปแล้ว จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเราเจอเริ่มทำพิธีอะไร ก็จะเริ่มต้นด้วยพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณแล้ว การสร้างบ้านอาคารหรือบ้านใหม่ จะมีการวางศิลาฤกษ์ถ้าเป็นบ้านอยู่อาศัยเป็นเสาเอก ซึ่งการวางศิลาฤกษ์ก็จะปักหมุดสี่มุมลงดินทรายแล้วโปรยด้วยดอกไม้ ถ้าเป็นเสาเอกก็เริ่มต้นด้วยปักเสาพร้อมด้วยเครื่องบูชา มีดวงไม้ ฐูปเทียน ฝ้ายหรือด้าย มงคลพันรอบต้นเสานั้น ในการนี้ยังไม่เพียงเท่านั้น ก็ยังมีการบอกกล่าว อัญเชิญเทพ พรหม ยม ยักษ์ มาร คนธรรมมารีบริวาร และรับเครื่องบวงสรวงนี้ไป ซึ่งเครื่องบวงสรวงนี้จะมียอดหัวหมู ไก่ ไข่ต้ม ปลาทั้ง ผลไม้ เหล้า บุรี ซึ่งเครื่องบวงสรวงตามที่กล่าวมาแต่ต้นก็จะมีชุดเล็กกับชุดใหญ่ ถ้าเป็นชุดเล็กก็จะมีชุดเดียว คืออย่างละอย่าง คือ มีหัวหมู ไก่ ไข่ต้ม ปลาทั้ง ผลไม้ เหล้า บุรี ชุดเดียว แต่ถ้าเป็นชุดใหญ่ก็จะมีอย่างละสองชุด

พิธีบวงสรวงนี้มีใช้แต่พิธีของชาวบ้านเท่านั้น แม้พิธีทางศาสนาที่เกิดขึ้นในวัดซึ่งพิธีของพระสงฆ์ก็ยังมักกัน เช่น วันสถาปนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ซึ่งมีการทำบุญเลี้ยงพระ อุทิศส่วนกุศลถวายแด่องค์สถาปนา (ตั้งภาพท่ายแล่ม) มหาวิทยาลัยสงฆ์หรือรัชกาลที่ห้า พระปิยมหาราช และอุทิศส่วนกุศลให้ปู่พเพตพลี ภูมเทวดา เจ้าที่เจ้าทางต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะเราเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังที่เคยปรากฏกับพระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธ ประเทศอินเดียมาแล้ว นั่นคือพระองค์ถวายพระวิหารเวฬุวันแด่พระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าอนุโมทนาอยู่นั้น พระเจ้าพิมพิสารมิได้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตคนเลย ผลปรากฏว่า กลางคือพระองค์ทรงบรรทมต้องผวาตื่นบรรทม เนื่องจากเปรตอสุรกาย หรือสัตว์นรกมารังครวญด้วยความโหยหิว พระเจ้าพิมพิสารจึงกราบทูลถามพระพุทธเจ้า ทราบว่า พระเจ้าพิมพิสารทำบุญถวายพระวิหารเวฬุวันนั้นมิได้อุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตเหล่านั้น จึงกลับมาถวายใหม่ แล้วอุทิศส่วนกุศลไปยังเปรตเหล่านั้น เมื่อเปรตเหล่านั้นได้รับแล้วก็ไม่มีมารังครวญอีกเลย และพระพุทธองค์ก็ทรงอนุโมทนาทักษิณาทานด้วยบทว่า อทาลี เม อกาลิ เม ญาคิมิตตา สขา จ เม เปตานัง ทักขิมา ทินนา สังขัมมิ สุปติฏฐิตา ฯลฯ แปลควว...ว่า

“ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้แล้วในพระสงฆ์ยอมสำเร็จประโยชน์แก่กุลลัน กาลนานแก่หมู่ญาติที่เกิดขึ้นเป็นเปรตนั้นโดยพลันทีเดียว ญาติธรรมนี้นั้น ท่านแสดงออกแล้ว การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่างไรยิ่งใหญ่แล้วทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย”

พุทธพจน์บทนี้ มีชื่อในมนต์พิธีว่า ตีโรกฤษณะกัณฐะปัจฉิมภาค แปลว่า คำอนุโมทนาแก่เปรตที่อาศัยผาเรือนบ้านคน
อื่นเป็นอยู่ ซึ่งพระสงฆ์จะกล่าวตอนท้ายคำให้พร ก่อนบพสวดวันตุ สัพพมังคลัง รักขันตุ ฯลฯ ในปัจจุบัน.....
นี้ของไทย

ก่อนที่ประเด็นการบวงสรวงจะจบไป ก็ชวนเข้าหาเรื่องการบนบานเล็กน้อย ความจริงน่าจะกล่าวก่อนการ
บวงสรวง แต่ว่าเรื่องมันต่อเนื่องกันก็เลยไม่เอากัน แทรก จึงนำมากล่าวไว้ตอนนี้ คือว่า อิทธิพลของการบนบาน
เช่นเดียวกัน ย่อมมีอิทธิพลต่อสังคมไทยไม่น้อยไปกว่าการบวงสรวงเลย ซึ่งการบนบานนี้จะทำได้ง่ายกว่าพิธีบวงสรวง
เพราะผู้บนบานเพียงแต่เข้าไปหาหลวงพ่อบุญหรือพระพุทธรูปแล้วบอกกล่าวถึงปัญหาและความจำเป็น เช่นตนแต่งงาน
มาแล้วสามปี ยังไม่มีบุตร หรือว่ามีบุตรแล้วคนหนึ่งเป็นผู้หญิง แต่อยากได้ลูกอีกคนหนึ่ง ก็บอกกล่าวถึงความจำเป็น
เช่นนี้ พร้อมกับตกลงว่า จะนำสิ่งนั้นสิ่งนี้มาแก้บน หรือลูกที่บนได้นี้มากราบหลวงพ่อบุญและขอเป็นบุตรด้วย ส่วน อื่น ๆ
ก็การขอบนแล้วสัญญาจะแก้บนด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ ไข่ต้ม เป็นต้น

การเชื่อในการบนบาน บวงสรวงนี้ ไม่ใช่เรื่องเสียหายหรือมลายเลย พอ ๆ กับสอนให้เราเชื่อในเรื่องนรก
สวรรค์ คือจำเป็นต้องในเรื่องนรก สวรรค์ ผู้วิจัยมองว่า การเชื่อในเรื่องนี้ กลับดีด้วยซ้ำไป เพราะเป็นเครื่อง
เตือนสติให้คนทำดี สร้างจริยธรรมให้คนมีมโนธรรมสำนึกในสิ่งเคารพบูชา ตรงกันข้ามคนที่ไม่เชื่อเรื่องนี้ ทำให้หมิ่น
เหมต่อการไม่เชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ เท่ากับว่า เป็นสื่อสร้างจริยธรรมให้คนไม่หวั่นความชั่ว มีโอตตปะปะ ไม่กลัวต่อ
บาป ไม่มีหิริละอายต่อบาป ดังนั้น ด้วยการเชื่อในเรื่องบนบาน บวงสรวง เชื่อในเรื่องวัตถุมงคล โชคลางของคลังที่มี
จริยธรรมนี้ มีแต่ดีเท่านั้น โดยไม่ต้องลงทุนอะไร ทำให้เป็นลักษณะของผู้นับถือพระพุทธศาสนาแบบไทย ๆ โดยแท้

หลักจริยธรรมเชิงพุทธของการบนบาน บวงสรวง กรณีศึกษาการบนบาน บวงสรวงต่อพระพุทธรูป

ประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นการอธิบายผสมผสานกันระหว่างการบนบาน บวงสรวงทั่วไป แต่หัวข้อนี้
เป็นการอธิบายการบนบาน บวงสรวงว่าตามหลักจริยธรรมต่อพระพุทธรูปโดยเฉพาะ เมื่อว่าตามหลักการของ
การบนบานกับหลวงพ่อบุญหรือพระพุทธรูป มักนิยมบนบานเพื่อขอในเรื่องทหาร การสอบเข้าทหาร การเลื่อนยศ
ตำแหน่ง วิธีบนบานฯ จตุรูป ๓ ดอก และพวงมาลัย วิธีแก้บนให้แก้ตามคำขอ

จากหลักการข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า การบนบาน บวงสรวงฯ องค์ใด ขึ้นอยู่กับว่า ท่านมีปฏิภาณในด้าน
ใด โปรดสิ่งใดเป็นพิเศษ เช่นบนบานกับหลวงพ่อบุญหรือพระพุทธรูปเพื่อหวังเกี่ยวกับทหาร การสอบผ่าน การเลื่อนยศ
ตำแหน่ง บนบานกับพระหลวงพ่อบุญหรือพระพุทธรูปเพื่อหวังบุตรและโชคลาภ เป็นต้น นอกจากนี้เครื่องบนบานก็ต่างกันไปแล้ว
เช่นหลวงพ่อบุญหรือพระพุทธรูป ก็จะมีทั้งรำแก้บน หัวหมู ไข่ต้ม ผลไม้ เป็นต้น หรือแม้เรื่องที่เรบนบานที่ไม่ใช่เครื่อง
สักการะอะไร ตัวอย่างจะบวชพระถวาย หรือจะเป็นเจ้าภาพถวาย เป็นต้น ข้อสำคัญคือ ถ้าเป็นการบนบานแล้ว ต้อง
มีการแก้การบนบานนั้นตามสัญญา ต่างจากการขอพร ขอภาวนา ขออธิษฐานที่ไม่ต้องทำพิธีแก้บน

ว่าตามหลักจริยธรรมเชิงพุทธแล้ว ไม่มีการใช้สิ่งมีชีวิตที่เป็น หรือทำการฆ่าเพื่อทำการใด ๆ ยิ่งถ้าเป็นการ
นำมาเพื่อใช้แก้บนด้วยแล้วก็ยิ่งไม่ถูกต้องใหญ่เลย ศิลปินคนหนึ่ง จะกล่าวสมทานว่า เราจะสมทานงดเว้นจากการ
ยังสิ่งมีชีวิตให้ตกลงไป คือการไม่ฆ่าตนเอง จะครอบครัวประเด็นว่า ไม่มีการฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารทั้งนำมาทำเพื่อ
การอื่นนั้น แต่เเล่จึงต้องหัวหมู เป็ดไก่ ปลาเป็นเครื่องแก้บนแล้ว นี่เป็นปัญหาจริยธรรมเชิงพุทธที่ต่อกันยาก
เพราะตอบไปมาจะย้อนเข้าหาคนตอบเอง ในกรณีที่ว่า พระสงฆ์ให้ศีลห้าแก่ญาติโยมว่าให้งดเว้นการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
พูดเท็จ ประพฤติผิดในกามและประมาทดื่มสุราเมรัย แต่เเล่เอาข้อหนึ่งสอนให้ชาวบ้านงดเว้นฆ่าสัตว์แล้ว แต่เวลาฉัน
อาหารเป็นเนื้อหมู ปลา เป็ดไก่ต้มเเล่เลย แสดงว่าก็ยังมีการฆ่าสัตว์เป็นอาหารกันอยู่และพระสงฆ์ก็ฉันสองศรีทธา
ของชาวบ้านทุกอย่างเลย อย่างนี้จะขัดแย้งกันหรือไม่ระหว่างคำสอนกับการปฏิบัติ

คำตอบที่เป็นทางออกของจริยธรรมเชิงพุทธ คือ จริงอยู่พระสงฆ์สอนให้ชาวบ้านงดเว้นจากการฆ่าสัตว์จริง แต่พระสงฆ์ไม่ได้บอกกล่าวให้ฆ่าเจาะจงอย่างนั้นอย่างนี้ พระสงฆ์ก็ฉันโดยคิดว่าเป็นอาหารซึ่งปรุงแล้วเท่านั้น ไม่ได้คิดว่าเป็นสัตว์เป็น ๆ แล้วฆ่าแล้วนำมาปรุงด้วยตนเองหรือให้คนอื่นฆ่า ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติห้ามชาวบ้านฉันสัตว์ พระฉันอาหารโดยระบุชื่ออาหาร คือไม่ให้ระบุชื่อว่าเป็นอาหารปลา หรือหมู หรือไก่ หรือมังสวิรัต แต่เป็นค่างกลาง ๆ ส่วนพระสงฆ์ก็ฉันโดยไม่ได้คิดถึงแหล่งที่มา อาหารปรุงอาหารนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่ออนุเคราะห์ชาวบ้านด้วย เพื่อไม่ทำความลำบากใจให้กับชาวบ้านที่ต้องปรุงอาหารตามพระสงฆ์สั่ง เรียกว่า เป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นค่างหนึ่งในบท (สุภโร) กรณียเมตตสูตร

ส่วนการแก้บนด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ ไข่ต้ม ปลานึ่งก็ตาม ปัญหาจริยธรรมก็เกิดแก่ผู้ปฏิบัติที่มาแก้บน คือเป็นการนำเครื่องบนบานมีหัวหมู เป็ด ไก่ ไข่ต้ม ปลานึ่งที่สุกแล้ว ซึ่งวางขายกันในตลาด โดยเราหาซื้อจากตลาดที่ชาวบ้านมีอาชีพทำการค้าขาย ซึ่งไม่ใช่ทำเอง เราไม่ทรมาณสัตว์เอง เราก็กู้ซื้อเครื่องบนที่เป็นสิ่งมีชีวิตจากพ่อค้าแม่ค้าอีกทีหนึ่ง สรุปแล้ว เราไม่ได้ใช้ชีวิตเป็น ๆ เป็นเครื่องแก้บน

เรื่องนี้เมื่อศึกษาจากผู้รู้แล้ว เปรียบเทียบกับการไถ่บาปให้กับมนุษย์ของชาวฮินดู จะต่างกันมากทีเดียว ซึ่งความแตกต่างอันนี้ทำให้เราชาวพุทธมีจริยธรรมชัดเจน นั่นคือ ชาวฮินดูทำพิธีไถ่บาปให้แก่ตนด้วยการฆ่าแพะเป็น ๆ ชนิดที่ว่าฆ่าต่อหน้ารูปเคารพเทพกาลิเลย โดยการตัดคอแพะที่คาดบนตะแคงแล้วสับมีดลงคอเต็มที่ ทำให้ออกขาด จึงรับนำส่วนหัวแพะนั้นวางบนพานต่อหน้ารูปเคารพเทพกาลิสนั้นขณะที่เลือดยังอุ่น ๆ ตาแพะยังกระพริบ ๆ อยู่ กลายเป็นคำในตำนานว่า “แพะรับบาป” คือแพะต้องสังเวยชีวิตของตนเพื่อไถ่บาปให้แก่มนุษย์ ที่น่าสังเวชใจที่สุดคือทำพิธีตัดคอแพะสด ๆ ต่อหน้าผู้คนมากมายที่มาไหว้บูชาเทพกาลิที่ศาลเจ้าแม่กาลิสนั้น ต่างจากพิธีบนบานของไทย ที่ใช้สิ่งที่ไม่มีชีวิตซึ่งเป็นสินค้าแล้วมาแก้บน นับว่าเรามีจริยธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแท้ ๆ

การนำไปใช้
ประโยชน์

พระพุทธศาสนานั้นถือกรรมเป็นกำเนิด เป็นทายาท ถือกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นที่พึ่ง พึ่งตนเอง ไม่สอนให้เชื่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ เพราะการบานานาฯ นี้เข้าข่ายหวังพึ่งพาอำนาจศักดิ์สิทธิ์ แต่โยเลาสังคมจึงถือและปฏิบัติกับพิธีกรรมอันนี้ นั่นเป็นเพราะว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย ๆ กระทบที่ยังถือ ยังเชื่อ และปฏิบัติกับพิธีกรรมอันนี้อยู่ ซึ่งผู้วิจัยใคร่แจ้งว่า ก็การวิจัยเรื่องนี้เป็นเรื่องจำที่ต้องศึกษาเพื่อหาทางออกให้สังคมไทย เพื่อปลดพันธนาการอันนี้ออกไปให้พบแสงสว่างแห่งธรรมคือปัญญา ซึ่งได้ตั้งจริยธรรมเชิงพุทธเข้ามาเป็นสติ สร้างปัญญาให้เข้าใจสังขารแห่งชีวิตและธรรมชาติ

ชีวิตที่มองไม่เห็นนี่ก็เชื่อว่าจะมีแต่เวทาศาสตร์ซึ่งเป็นสื่อที่ดี น่าอบอุ่นใจ ไม่น่ากลัว ไม่น่าสยดสยอง ต่างจากพวกมาร เปรต อสุรกาย ผีที่เป็นสื่อแห่งความน่ากลัวซึ่งเขาเหล่านี้จะอาศัยกุศลมลบุญที่มนุษย์ทำบุญอุทิศไปให้ ถ้าไม่ได้รับก็จะแสดงการรังครวญดังที่ปรากฏแก่พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งต่างจากเวทาศาสตร์ที่ไม่หลอกหลอนให้น่ากลัวอะไร กลับจะเป็นมิตร ชอบ ชื่นชมในการทำดีของมนุษย์อีกด้วย

พระพุทธศาสนา และชาวพุทธซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาไม่ใช่มุ่งเน้นจะเรียนรู้หลักธรรมคำสอนเท่านั้น ยังมีหวังพึ่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์ โดยยกให้พระพุทธชินราชนี้มีฤทธิ์มีเดชคอยบันดาลให้โชคให้ลาภด้วย เรื่องนี้ ถ้าเป็นการสมมติ

ฐานของผู้วิจัยแล้วก็ตรงตามที่สมมติฐานเลยว่า ชาวพุทธไทยมีระดับนับถือพระพุทธศาสนากัน ๓ ระดับ กล่าวคือ

๑. ผู้นับถือพระพุทธศาสนาระดับสะเก้ .๓ บาบ มีความเป็นคน-หมายถึง ระดับชาวบ้านที่ยึดมั่นในเรื่องบุญ (ของต้นไม้) อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไว้สูง บางคนแม้จะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ก็เคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อบุญทำกรรมแต่ง เชื่อในนรกสวรรค์ เชื่อในพิธีกรรมหมั่นทำบุญตักบาตร เชื่อในการบิณฑบาตศาลกล่าว เชื่อในความแปลกแหวกแนวทางธรรมชาติ เช่นต้นออกหัวปลีกลางลำต้น เรียกว่าเชื่อตามฤกษ์ตามประเพณีสืบ ๆ มา

๒. ผู้นับถือพระพุทธศาสนาระดับกระทู้ หมายถึง ระดับชาวบ้านที่อยู่ในถิ่นเจริญ อยู่ใกล้วัดที่มีการเทศน์ การบรรยายธรรม . ให้ความรู้มีศรัทธาที่ถูกต้อง ไม่นั่นแต่เรื่องพิธีกรรมมากมายจนลืมนึกถึงคำสอนทางศาสนา ความจริงชาวบ้านระดับนี้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ดีกว่าระดับกระทู้ที่สำคัญคือมีเหตุผลในการความเชื่อศรัทธาดี

๓. ผู้นับถือพระพุทธศาสนาดีบ่แก่น หมายถึง ระดับชาวบ้านที่อยู่ในแวดวงการศึกษา มีระดับความรู้ขั้นครูอาจารย์หรือ . ได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมะมากพอสมควร แต่ยอมรับในกิจกรรมทางศาสนา แม้จะเป็นพิธีกรรมก็ยอมรับได้ และเข้าใจเหตุผลของการกระทำและเหตุที่เชื่อตามหลักวิชาการที่เป็นทางออกของสังคมอันจะนำไปสู่สันติภาพทุกระดับชั้น ตั้งแต่ครอบครัว หมู่บ้าน องค์กร จนถึงระดับประเทศก็ได้

ถามว่า ผู้นับถือทั้ง ๓ ระดับของชาวบ้านข้างต้นนี้ ระดับใดสำคัญกว่ากัน ต้องตอบว่า สำคัญเท่า ๆ กัน เพราะอะไร เพราะความอยู่รอดของต้นไม้ นั้น จะต้องมิทั้งเปลือก เมื่อมีเปลือกก็มีกระทู้ โดยหน้าที่ของเปลือกคือลำเลียงอาหาร ปู๋ น้ำไปเลี้ยงลำต้น ทำให้ต้นไม้ยืนต้นอยู่ได้ ถ้าต้นไม้มีแต่แก่น ไม่มีเปลือก ไม่มีกระทู้เลย ก็ยืนต้นอยู่ไม่ได้ ส่วนกระทู้นั้น เป็นสิ่งที่มักกับเปลือก ซึ่งเปลือกจะสลายสภาพที่หมดอายุแล้วออกไป แล้วเพาะพันธุ์ขึ้นมาใหม่เป็นการปลูกถ่ายให้ต้นไม้อยู่รอดต่อไป ขณะเดียวกันนี้ พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีแต่แก่นคำสอนที่จะมีสนองตอบแก่คนที่มีการศึกษาก็อยู่รอดยาก แต่ถ้ามีแต่พิธีกรรม ไม่มีกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมของวัดวาเลยก็อยู่รอดยาก ดังนั้น ต้องมีระดับผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่คละปะปนกันไป เหมือนต้นไม้ที่ทั้งเปลือก กระทู้และแก่นอย่างนี้ก็จะอยู่รอดตลอดไป

ถ้าถามผู้วิจัยว่า เชื่อการให้ผลของการบานานานี้หรือไม่ ต้องบอกว่าเชื่อ แล้วเชื่อมากน้อยขนาดใด ก็บอกได้ว่า เราเชื่อมั่นต่อจริยธรรม คุณธรรมของเทพของพรหม ที่มีแต่ความรักความเมตตาต่อมนุษย์ เชื่อในความคุ้มครองรักษาของเทพดาอารักษ์ แต่ประการสำคัญเราต้องไหว้ดีพลีถูก ปฏิบัติในศีลธรรมด้วย เช่นเดียวกับเราที่คล่องพระเครื่อง หลายคนก็บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ต้องซื้อสัตย์สุจริตด้วย ความศักดิ์สิทธิ์ฤทธิบันดาลขององค์ศักดิ์สิทธิ์หรือเกจิอาจารย์หลวงพ่อกุหลาบเหล่านี้จึงจะคุ้มครองเรา ก็แสดงว่าเทพต่าง ๆ นั้นรักคนดี ผู้มีศีลธรรม ขณะเดียวกันก็เกลียดคนชั่ว เมินที่จะช่วยคุ้มครองเขาได้ อย่างไรก็ตาม อำนาจแห่งความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ แม้เราจะได้รับโดยไม่รู้ เพราะเป็นเรื่องที่พูดยาก แต่ประการที่พบเห็นได้ชัดโดยประจักษ์ก็คือ เกิดพลังแห่งจิตใจ (empower of mind) ซึ่งพลังแห่งจิตใจอันเกิดจากความเชื่อศรัทธาในคุณธรรม จริยธรรมของผู้อื่นนี้ ทำให้เรามีระเบียบวิจัยในตัวเอง ดำรงตนอยู่ในความถูกต้อง เป็นธรรมต่อทุกคนไม่กล้าทำผิดต่อสิ่งหรือบุคคลที่ให้ประโยชน์ทางกายและทางจิตใจ แล้วเราจะเป็นผู้ประพฤตินิยมในที่สุด เกิดความสุขในชีวิตของตนและส่งผลถึงสังคมโดยส่วนรวม ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ประพฤตินิยม ย่อมอยู่เป็นสุข (ธมมจารี สุขุ เสติ)

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอประเด็นที่น่าศึกษาไว้ว่าสิ่งที่มองไม่เห็นนั้นมีปรากฏในพระไตรปิฎก เทวดากล่าวกันว่าเป็นชีวิตหนึ่งที่มีมองไม่เห็นแต่ก็มีอยู่จริง บรรดาเปรต อสุรกาย มีอยู่จริงแต่ก็ไม่มองเห็นด้วยตาของมนุษย์ธรรมดา เมื่อศึกษาถึงภพภูมิของเทวดา มนุษย์ เปรต อสุรกายเหล่านี้ตั้งอยู่ในภพภูมิชนิดกามภูมิ คือภพภูมิที่ยังอาศัยหรือติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส การสัมผัส ดังนั้น การบนบาน บวงสรวง ซึ่งเป็นการอัญเชิญเทพให้เทวามารับรู้รับทราบและให้ความคุ้มครองรักษา ก็จะมีเครื่องบนบาน บวงสรวงประกอบด้วย สุรา หัวหมู ผลไม้ ไข่ต้ม พวงมาลัย ฯลฯ มากมาย จึงพูดได้ว่า เมื่อมีลักษณะอย่างนี้แล้ว ปัญหาว่าจะปฏิบัติตนเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างไร จะไหวให้ดี พลีให้ถูกต้องอย่างไร จึงไม่ขัดแย้งกัน และผู้วิจัยใครขอเสนอแนะประเด็นการวิจัยเพิ่มเติมว่า

๑. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมต่อการปฏิบัติตนต่อพิธีกรรมในศาสนาต่าง ๆ
๒. ศึกษาวิเคราะห์เจตภูตในพระพุทธรูปศาสนาและยุคที่ใช้ในสังคม
๓. อิทธิพลของพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีผลต่อการพัฒนาจิตใจของสังคม
๔. ศึกษาวิเคราะห์ความมีอยู่ของเทวดา ผี มาร และคุณค่าทางจริยธรรมตามแนวปรัชญา
๕. ศึกษาความเชื่อและผลจากการเข้าพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา
๖. คุณค่าและประโยชน์ของความเชื่อในพิธีกรรมทางศาสนาแล .ะไม่ใช่ศาสนา

เอกสารอ้างอิง

ที.ม.(ไทย) ๑๐/๕๓/๒๙

ม.ม. (ไทย)๑๓/๘/๙.

จุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๐/๖๕๗. หรือ ที.สี. อ. ๑๙๐/๑๖๐-๑๖๒.

จุ.๙๒/ ๑๙๒-๑๘๘/๒๕ (ไทย) .ธ.

สั.๑๓๔/๑๒๐/๑๕ (ไทย) .ส.

จุ.จุ. (ไทย) ๒๕/๑๑-๑๒/๑๗.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย